

РОЗДІЛ 6

МОВИ НАРОДІВ АЗІЇ, АФРИКИ, АБОРИГЕННИХ НАРОДІВ АМЕРИКИ ТА АВСТРАЛІЇ

УДК 811.411.21:327.3

«РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ»: КОНЦЕПТ KARĀMA В ДИСКУРСІ АРАБСЬКОЇ ВЕСНИ

REVOLUTION OF DIGNITY: THE CONCEPT OF KARĀMA IN THE DISCOURSE OF THE ARAB SPRING

Богомолов О.В.,

orcid.org/0000-0002-7422-0167

кандидат філологічних наук,

директор Інституту сходознавства імені А.Ю. Кримського
Національної академії наук України

У статті аналізується концепт KARĀMA, який є однією з арабських культурних констант і посідає центральне місце в дискурсі Арабської весни як частина кліше *ṭawrat al-karāma* («Революція гідності») і основного гасла египетської Січневої революції. Хоча в цьому контексті укр. «гідність» і англ. «dignity» є найближчими еквівалентами KARĀMA, цей питомо арабський і ісламський концепт містить надлишок смислів, важливий для розуміння його функціонального навантаження в політичному дискурсі, зокрема в дискурсі Арабської весни.

Ключові слова: KARĀMA, «Революція гідності», культурні константи, концепти, політичний дискурс.

В статье анализируется концепт KARĀMA, представляющий собой одну из арабских культурных констант и занимающий центральное место в дискурсе Арабской весны как составная часть клише *ṭawrat al-karāma* («Революция достоинства») и основного лозунга египетской Январской революции. Хотя в данном контексте укр. «гідність» (достоинство) и англ. «dignity» представляют собой ближайшие эквиваленты KARĀMA, этот исконно арабский и исламский концепт также содержит определенный избыток смыслов, важный для понимания его функциональной нагрузки в политическом дискурсе, в частности в дискурсе Арабской весны.

Ключевые слова: KARĀMA, «Революция достоинства», культурные константы, концепты, политический дискурс.

The article explores the concept of KARĀMA, a key Arab cultural constant and a staple of the Arab Spring discourse, where it features as a part of the *ṭawrat al-karāma* (“the Revolution of Dignity”) cliché and the four-piece slogan of the Egyptian January 25 revolution Bread, Freedom, Human Dignity and Social Justice. While in such context DIGNITY remains the closest English equivalent of KARĀMA, this native Arab and Islamic notion contains surplus meanings that are essential to understanding both the manner of its functioning in modern Arab political discourse and the reason behind its prominence in the Arab Spring discourse.

Key words: KARĀMA, Revolution of Dignity, cultural constants, concepts, political discourse.

Постановка проблеми. Ще туніську революцію 2010–2011 років на її батьківщині назвали *ṭawrat al-karāma* («революція гідності»). Проте міжнародні ЗМІ, які, очевидно, сприйняли цей перший епізод Арабської весни як чергову «кольорову» революцію, перехрестили її на «жасминову». Лише під час протестів на площі Тахрір у Каїрі в січні – лютому 2011 року словосполучення «революція гідності» [5] перетворилося на міжнародне журналістське кліше, яке пізніше поширилося навіть на український Євромайдан. Концепт KARĀMA, який в цьому випадку було перекладено як *гідність*, являє собою одну з арабських культурних констант [2], він неодмінно фігурує в численних прецедентних текстах, починаючи

з Корану та Сунни, а також у дискурсах різних типів. І хоча перевірка цієї тези справа нелегка, видається, що діапазон контекстів, у яких застосовується цей арабський концепт, є помітно ширшим порівняно з його умовними європейськими відповідниками. Він настільки часто вживається в текстах, де йдеться про будь-які аспекти суспільних і міжособистісних відносин, а надто про природу людини і цінність людського життя, що не може слугувати надійним маркером якогонебудь конкретного типу дискурсу. Отже, в тому, що концепт KARĀMA раптом висувається на перший план у дискурсах Арабської весни, свідченням чого є його присутність у гаслах, найбільш відомим серед яких є египетське *‘ayṣ, ḥurriya*,

KARĀMA *insāniyya*, 'adāla ijtīmā'iyya («хліб, свобода, людська KARĀMA [у медійних перекладах «гідність»], соціальна справедливість»), криється мабуть неочевидний на перший погляд парадокс. Адже завдяки надмірній поширеності концепту його присутність у дискурсі із суто структурного погляду видається малоінформативною.

Постановка завдання. У розвідці ми спробуємо продемонструвати, що, хоча й укр. *гідність*, і англ. *dignity* залишаються найкращими з можливих еквівалентів KARĀMA, цей питома арабський і навіть ісламський концепт містить певний надлишок смислів, важливий не лише для розуміння того, як він функціонує в сучасному політичному дискурсі загалом, але й для того, як він став ключовим елементом дискурсу найбільшого в сучасній арабській історії протестного руху. Нижче ми проаналізуємо основні семантичні особливості, які виявляє концепт KARĀMA в низці найбільш інформативних контекстів: ісламських сакральних текстах, ісламському нормативному дискурсі та побіжно дискурсі політичного ісламу, а також у світській дискусії на теми моралі. На підставі цих даних ми спробуємо реконструювати базові ідеї, які лежать в основі концепту, і локалізувати їх у ширшому контексті уявлень про природу людини.

Виклад основного матеріалу. Похідні від кореня $\sqrt{krm}$ у Корані трапляються досить часто [41 раз] і посідають помітні місця (напр., прикметник *karīm* є одним із 99 епітетів Аллаха). Важливо також, що прикметник *karīm* вживається як неодмінний епітет, майже частина назви самої священної книги: *al-Qur'ān al-Karīm*. Англійською мовою це зазвичай перекладають як *the Holy Quran* («святий Коран»), інколи також *the Noble Qur'an* («благородний Коран») [13]. Щодо Аллаха також застосовується суперлатив *al-akram* (Коран 96:3, що в авторитетних англійських перекладах уже подається як *the most generous* або *bountiful* – «найщедріший, найбагатніший»). При цьому іменник *karāma* в Корані не використовується. У контексті обговорення поняття KARĀMA найчастіше цитується такий фрагмент Корану: *wa li-llāhi al-'izza wa li-rasūlihi wa li-l-mu'minīn* (Коран 63:8), що в англійських перекладах подається у варіанті *[a]nd to Allah belongs [all] honor, and to His Messenger, and to the believers* («І Аллаху належить [уся] честь, і Його Посланцю, і вірним») [13], або як у класичному перекладі Арберрі [4], *yet glory belongs unto God, and unto His Messenger and the believers* («І слава належить Богові і Його Посланцю, і вірним»). При цьому 'izza подається укладачами традиційних коментарів до Корану (тафсирів) як синонім

karāma. Так само добре цитованим із приводу KARĀMA є такий хадис: *uṭlubū al-ḥawā'ija bi-'izzat al-anfus fa-inna al-umūr^a tajrī bi-maqādūrⁱ -llāh* («Прохайте про [свої] потреби з честю душ, адже все відбувається відповідно до мірил Аллаха») [8], щодо способу цитування цього хадису в цій статті прямо не згадується *karāma*, але у ній використовується синонімічний – саме у сенсі, близькому до укр. *гідність* або англ. *dignity* – ідіоматичний вираз *mā' al-wajh* (букв. «вода обличчя»). У класичному словнику кінця XIII ст. Lisān al-'Arab [9] *karāma* пояснюється через побудований від кореня $\sqrt{zz}$ за тією самою моделлю іменник 'azāza. Варто зазначити, що корінь $\sqrt{zz}$ передає ідею *сили, міцності*, яка, очевидно, є його первинним значенням, порівняйте, наприклад, типове тлумачення прикметника 'azīz у Lisān як *tumtani' lā yaḡlabuhu šay'* («[той] що опирається, [якого] ніщо не перемаже/подолає»). Утім те, що в перекладах фігурують такі абстрактні поняття, як «честь» і «слава», – не свавілля перекладачів, адже авторитетні європейські переклади ґрунтуються на питома арабській традиції тлумачення цих сакральних текстів. Річ у тому, що обидва корені передають дві відмінні, але взаємопов'язані ідеї: умовно матеріальну якість, яка заслуговує на позитивну суспільну оцінку, і нематеріальне відображення цієї якості у дзеркалі суспільної оцінки. Однією з центральних тем у революційному дискурсі на ранньому етапі революції було почуття *гордості* за себе і за своїх співвітчизників, що влучно відбиває широко розтиражований медіа плакат, який тримав один із протестувальників: *i'tadⁿ an akūn^a ḥā'if^m – al-ān anā miṣrī* («Я звик боятися – [але] тепер я єгиптянин») [14]. Саме цей соціальний аспект концепту KARĀMA відбитий в ідеї національного відродження, однієї з поширених тем світського різновиду єгипетського революційного дискурсу, пор. *iḥsās al-karāma allaḏī tawallada fī maydān at-tahrīr* [15] («почуття KARĀMA, яке було народжене на Площі Тахрір»), *mīlād al-ḥurriya wa al-karāma li-š-ša'b al-miṣrī ba'd 'uqūd min ad-dīktātūriya* [3] («народження свободи і KARĀMA єгипетського народу після десятиліть диктатури»).

У дискурсі політичного ісламу сучасні світські закони, які, покликаючись на західні правові концепції, відкидають центральний для ісламського права припис *qisās* (відплати за принципом «око за око»), критикують за те, що вони ніби нехтують KARĀMA [12]. Хоча в політичному дискурсі та повсякденній суспільній дискусії поняття *qisās* застосовується досить широко як синонім або прототип *справедливості* як такої [6], в ісламському

нормативному дискурсі йдеться лише про *qiṣās* як засіб попередження *al-i'tidā'* '*alā an-nafs* (букв. «змахів на душу/особу», що охоплює вбивства та завдання тілесних ушкоджень). У прототиповій ситуації концепт *karāma*, власне, й означає повагу до людського життя і тілесну недоторканність, адже слово *nafs*, яке зазвичай перекладається європейськими мовами як «душа», на відміну від *rūh* («дух, душа»), охоплює *душу* в сенсі тієї уявної субстанції, яка залишає тіло з останнім подихом (етимологічний зв'язок між *nafs* і *nafas* – «подих» – є прозорим для мовця). На тлі цього стає зрозуміліше, чому туніське повстання проти репресивного режиму Бен Алі отримало назву «революція *karāma*». Епізод із самоспаленням вуличного торговця М. Буазізі, доведеного до самогубства безчинствами поліціантів, прочитаний як потужна метафора зневаги репресивного режиму до цінності життя будь-якого пересічного тунісця, власне, й став тригером для повстання. Тут доречно зважити також і на те, що принцип поваги до *karāmat an-nafs al-bašariya* («*karāma* людської душі/життя») в ісламському праві не є універсальним, він бере до уваги соціальний статус і родинні відносини як жертви, так і винуватця, наприклад, припис *qiṣās* (відплати за принципом «око за око») не може бути застосовано щодо батька/матері, які вбили свою дитину, або мусульманина, якщо жертва була язичником тощо; якщо загалом помилування винуватця вітається, вбивцю імама не можна помилувати, але безневинна бідна людина, яка зазнала несправедливих утисків (*mazlūm*), є у свідомості мовця прототиповим об'єктом захисту, чия кров потребує відплати.

Однак *karāma* може також виступати й у прямій колокації з концептом тіло, як, наприклад, у такому контексті:

ammā ūlā'ika allaḍīna yatazāharūna bi-l-'atf 'alā al-junāt wa yaḍkarūn al-aydī aw al-atrāf allatī tuqta' qiṣās^{an} aw an-nufūs allatī qad taḍhab qiṣās^{an} fa-awlā bihim an yataḍakkarū anna al-jasad al-insānī – fī karāmatihī allatī arṣadanā aḷlahu ilayhā – lā yumass fī šarī'at al-qiṣās illā bi-ḥaqq [12].

Щодо тих, хто вдає співчуття до винуватців і згадає руки або кінцівки, які відрубуються на відплату, чи душі, які можуть бути втрачені (букв. «можуть піти») на відплату, [було б] більш доречним для них згадати, що *людське тіло* – з його (тобто властивою йому – *О. Б.*) *karāma*, щодо якої наставив нас Аллах – є недоторканим з погляду [божественної] норми *qiṣās*, крім як за правом.

Наступні два сегменти демонструють, що концепт *nafs* насправді ширший за значенням, ніж,

наприклад, англ. *soul* або укр. *душа* [1], які видаються його найближчими еквівалентами відповідно до перекладних словників арабської мови. У контексті концепту *karāma* концепти *jasad* (тіло) і *nafs* не протиставляються одне одному. У парі з *karāma* у функції генетивного атрибута виявляється, що обсяг поняття *nafs* включає як *душу*, так і *тіло*, і лише в деяких контекстах у сполученні з *karāma* вони позначаються окремо як *karāmat ar-rūh* або *karāmat al-jasad* [цікаво, що в цьому контексті тіло зустрічається майже удвічі частіше ніж душа: пошук у системі Google для *karāmat ar-rūh* дав 1020 результатів, а для *karāmat al-jasad* – 1770 результатів], порівняйте:

a) ...*wa min aḷl takrīm al-islām li-n-nafs al-bašariya wa šiyānat ar-rūh wa al-jasad min an yamussuhā insān bi-ḡayr ḥaqq kānat šarī'at al-qiṣās allatī katabahā aḷlah 'alā 'ibādihī... [12].*

...і для забезпечення *karāma* [ця ідея виражається не двома словами, як у перекладі, а однією похідною від $\sqrt{krm}$ – формою масдара II породи дієслова] людської *nafs* та збереження *душі* і *тіла* від неправомірного зазіхання з боку людини (букв. «від того, щоб людина зазіхнула на них без права»), була [встановлена] божественна норма *qiṣās*, яку Аллах приписав своїм рабам...

b) ...*wa qad adraka al-'arab ḥattā qabl al-islām mīzat al-qiṣās fa-jarā qawluhum bi-anna al-qatl^a anfā li-l-qatl wa nazala al-qur'ān al-kaḥīm mu'akkid^{an} ḥādā al-ma'nā wa ḡayrahu mimmā štamalat 'alayhī al-āya al-kaḥīma wa lakum fī al-qiṣāsi ḥayāt^{um} yā ūlī al-albāb; fa-inna al-qātil 'amd^{an} aw al-jāriḥ 'amd^{an} law 'arifa maḡabbat 'amalihi annahā ḍahāb nafsihi qiṣās^{an} la-aḥjama 'an al-qatl fa-šāna ḥayātahu wa ḥayāt^a man yahimm bi-qatlihi... [12].*

...і араби збагнули ще навіть до ісламу властивості *qiṣās*, і поширилося їхнє прислів'я, що «вбивство припинило вбивство», і був посланий Священний Коран (букв. «зійшов»), утверджуючи це значення і все інше, що входило до священного вірша «і [є] для вас в *qiṣās* життя, о володарі умів (Коран 2: 179 – *О. Б.*)»; і умисний вбивця або той, хто навмисно калічить, якби [він] знав результат свого вчинку, що це втрата його *nafs* на відплату (*qiṣās*), то втримався б від вбивства і зберіг своє життя та життя того, кого [він] має намір вбити...

У прикладі (a) пасаж «збереження *душі* і *тіла* від неправомірного зазіхання з боку людини» пояснює значення *takrīm an-nafs al-bašariya* (забезпечення *karāma* людської *nafs*) у спосіб, дуже подібний до словникових тлумачень. У межах цієї інтерпретації *душа* (*rūh*) і *тіло* (*jasad*) відповідають *nafs*, тобто в результаті маємо ситуацію, коли комбінація цих двох понять дає

такий самий обсяг значення, що й концепт *NAFS*. Нероздільність морального (соціального) і тілесного аспектів особи відображена також у побутовому застосуванні тієї самої форми другої породи дієслова *takrīm* на позначення ритуалу арабської гостинності, коли урочистий обід використовується як знак поваги до статусу гостя. Фрагмент (b) засвідчує тісний зв'язок між концептами *NAFS* (і, відповідно, *KARĀMA*) та життя: вони функціонують у цьому фрагменті як майже синоніми. Саме завдяки цьому зв'язку концепт 'aṣṣ (розм. егип. ар. «хліб») – початкова частина згаданого вище чотиричленного революційного гасла – може бути пов'язаний з усім набором ціннісних революційних концептів: за внутрішньою формою *aṣṣ* – розмовне єгипетське слово на позначення хліба – відбиває ідею, подібну до загальновідомого християнського поняття «хліб насущний», адже воно походить від дієслова 'āṣ («жити»). Отже, значення концепту *NAFS* (з яким пов'язаний концепт *KARĀMA*) можна описати так: «індивід як особа і жива істота, яка складається з двох субстанцій – тіла і душі». Поєднання матеріального і нематеріального в концепті *KARĀMA* відображено ще в класичних словникових тлумаченнях, порівняйте у *Lisān al-'Arab* тлумачення прикметника *karīm*: *al-jāmi' li-anwā' al-ḥayr wa aṣ-ṣarāf wa al-faḍā'il* («те, що поєднує види добра/багатства, честі і чеснот») [9].

Говорячи про матеріальний бік буття людини, варто звернути увагу на ще одну частотну колокацію – *ḥayā karīma*. Ідея, яку вона відбиває, має близькі європейські відповідники як, наприклад, укр. «гідне життя», англ. «dignified life». В обох випадках йдеться про економічний бік людського життя, при цьому, на відміну від наведених вище контекстів, він розглядається не в індивідуальному, а радше в соціальному аспекті – здебільшого в контексті обговорення проблеми бідності та її соціополітичних наслідків (порівняйте, наприклад, нещодавно започатковану єгипетським президентом кампанію покращення якості життя, яка так і називається *ḥayā karīma* [7]). Цілком імовірно, що наведена ідіома становить приклад запозичення з європейських мов, але доведення цієї тези потребуватиме окремого дослідження, яке виходить за межі статті.

Цікаво зазначити, що хоча концепт *KARĀMA* комбінується з багатьма позначеннями людини як істоти, він не поєднується з усіма ними. Вартий уваги, наприклад, той факт, що концепт, який представляє емоційний бік людської психіки – *QALB* (СЕРЦЕ), є таким винятком [1]. Нижче наведено фрагмент, який уміщує концепт *KARĀMA* в

контрастний контекст різних сценаріїв, дій, психічних або фізичних станів, які представлені як такі, що *становлять загрозу* для *KARĀMA*. У тексті описується моральна дилема, яка виникає внаслідок конфлікту між потребою *зберегти* *KARĀMA* особи (*iḥtifāz karāmatinā* або *karāmat an-nafs* – букв. «збереження нашої *KARĀMA*» або «*KARĀMA* душі») та прагненнями серця (*QALB*), які можуть завдати шкоди *KARĀMA* або навіть знищити її. Порівняйте:

li-kull minnā karāma wa fī nafs al-waqt lahu qalb fa-ayy minhum [sic!, літературною арабською тут мала б бути форма двоїни min-humā («з них двох»)] – О. Б.] ahamm bi-ḥayātika qalbuka am karāmatuka? hal min al-ma'qūl an nastagnī 'an qulūbinā li-l-iḥtifāz bi-karāmatinā fī sabīl dālika. (...) ṣaḥīḥ annahu lā budda an takūn karāmat an-nafs fawq kull i'tibār wa lakinna limādā wulidat at-taḍḥiya idā kānat karāmat an-nafs hiya al-muntaṣira ḡāliban. am hiya mujarrad kalimāt nu'ayyid maḍmūnahā wa lakinna bi-dūn al-'amal bi-hā? li-naqif laḥzāt^{an} 'alā ba'd al-jumal hiya mawjūda fī ḥayātinā wa dā'iman nuraddiduhā fī mawqif mu'ayyan: ḥidā', ḥiyāna, karāhiya, kaḍīb, ḍu'f, hazīma. qālū man bā'nā bi'nāhu, illī hawāk ihwāh wa illī nasāk insāh, allaḍī lā ya'tabiruka ribḥ^{an} lā ta'tabiruhu ḥasāra [11].

У кожного з нас є *KARĀMA*, і водночас він має *серце*, отже, що з них [є] важливішим у твоєму житті – твоє *серце* чи твоя *KARĀMA*? Чи можливо обійтися без наших *сердець*, щоби зберегти нашу *KARĀMA* в такий спосіб? (...) Це правда, що власна *KARĀMA* (букв. *KARĀMA* «душі, себе») повинна бути понад усіма міркуваннями, однак для чого з'явилася (букв. «була народжена») *самопожертва*, якщо власна *KARĀMA* є здебільшого переможною? Чи це лише слова, зі змістом яких ми погоджуємося, однак не діємо відповідно до них? Зупинімося на хвилинку біля деяких фраз, які є в нашому житті, і ми весь час повторюємо їх у певній ситуації: *обман, зрада, ненависть, брехня, слабкість, поразка*. Кажуть: *хто нас продав – продаймо його, хто тебе полюбить – полюби його, а хто тебе забув – забудь його, того, хто не вважає тебе здобутком – не вважай його втратою*.

З наведеного прикладу постає, що *QALB* (серце) і *KARĀMA* представлені як два антагоністичні начала всередині особистості. У термінах динаміки сил Леонарда Талмі концепти *KARĀMA* і *QALB* виступають як частини *розділеного суб'єкта* (self divided), при цьому *частина, яка бажає* (desiring part), представлена концептом *QALB*, характеризується тенденцією до руху (тобто в термінах динаміки сил є Агоністом), а *KARĀMA* являє собою частину розділеного суб'єкта, яка виявляє

тенденцію до спокою (виступає як Антагоніст) [16]. Водночас тенденція до спокою – тобто до збереження *KARĀMA* – подається як домінантна, конфліктуючий моральний імператив самовідданої *пожертви* (تَضَرُّفِیَا) може діяти проти неї. Очевидно, що чітка опозиція між *KARĀMA* і *QALB*, імплікована в цьому фрагменті, виводить семантику першого концепту поза межі того, що можна було б описати як домен емоцій.

Тепер перейдемо до розгляду загроз для *KARĀMA* (*обман, зрада, ненависть, брехня, слабкість, поразка*). Хоча ці слова і належать до різних семантичних типів, у них є спільний семантичний знаменник. Усі вони однаково вільно поєднуються з предикатами на кшталт *ta'arrad (li-)* («піддаватися [чомусь]») та *'ānā (min)* («страждати [від чогось]»). Фреймові структури [10] усіх відповідних концептів подібні – їх можна узагальнити як *морально шкідливі дії* або *стани*, спільним для них елементом є пасивний експерієнцер, якого можна описати як Жертву. *СЕРЦЕ* виступає як чинник непередбачуваного й потенційно небезпечного для індивіда формату стосунків з іншими людьми. *Збереження* (iḥtifāz) *KARĀMA*, що подається як моральний імператив, передбачає опір впливам, які є зовнішніми щодо *NAFS* і які діють через *СЕРЦЕ*. Статус (пасивної) жертви мислиться як несумісний із тією частиною розділеного суб'єкта, до якої застосовується *KARĀMA*: збереження *KARĀMA* означає уникнення перетворення на жертву. Отже, *KARĀMA* виступає як сукупність позитивних (суспільно цінних) якостей, притаманних індивіду як *соціальному суб'єкту*, на відміну від індивіда як *психологічного суб'єкта*, який розглядається як схильний до слабкості.

Висновки. Концепт *KARĀMA* визначається на основі уявлень про *особу*, які можна схематично представити так. Найкраща частина людини, яка називається *NAFS*, є вмістищем усіх її позитивних якостей – матеріальних (життя як такого і тілесних аспектів, що пов'язані з його підтримкою) і нематеріальних – але лише таких, що заслуговують на високу релігійно-моральну оцінку або є її виявом (напр., *чесноти*). Натомість вмістищем інстинктів і пристрастей є *QALB* (серце). На цьому тлі *KARĀMA* репрезентує уявлення про всю повноту позитивних якостей, якими визначається життя людини як у матеріальному, так і в моральному (соціальному) аспектах. Щедрість є похідною від такої повноти, тому прикметник *karīm* може в деяких контекстах означати «щедрий». Повнота позитивних якостей може бути притаманна й деяким предметам матеріального світу, тому дорогоцінне каміння, напри-

клад, називають *ahjār karīma*. Ідеальним втіленням подібної повноти є Аллах, тому *karīm* і є одним з його епітетів. У застосуванні до людини, концепт *KARĀMA* відбиває уявлення про ідеальну особу, яке охоплює тілесний (фізичну цілісність, недоторканність), соціальний (суспільна повага) і економічний аспекти (ідея *hayā karīma* – «гідного життя»). Інтерпретація ар. *KARĀMA* як *гідності* (dignity) в перекладі європейськими мовами ґрунтується більшою мірою на другому та третьому з цих двох аспектів. Натомість укр. та англ. умовні відповідники *KARĀMA* не охоплюють тілесного аспекту особи, а ідея фізичного насильства потрапляє у сферу їх застосування лише тоді, коли воно розглядається як чинник морального приниження. Уявлення про цінність людського життя, яка є центральною ідеєю у змісті ар. поняття *KARĀMA*, не входить до обсягу таких концептів, як англ. *DIGNITY* або укр. *гідність*, і виражається окремими концептами, наприклад англ. *sanctity of life*, пол. *świętość życia* (букв. «святість життя»), але в такому сенсі пошуковик Google знаходить цей вираз переважно на укр. католицьких джерелах, більш поширеним укр. відповідником є, імовірно, *цінність життя* [17]. Важливим наслідком такої відмінності є те, що арабський концепт у політичному дискурсі демонструє міцний асоціативний зв'язок із темою фізичного насильства у широкому розмаїтті його виявів. Отже, коли в дискурсі туніської революції вперше був застосований концепт *tawrat al-karāma*, який у перекладі згодом перетворився на міжнародне журналістське кліше *революція гідності*, то його умовному автору йшлося насамперед про продемонстровану владою наочно на конкретному прикладі зневагу до людського життя, і цей концепт прижився й поширився саме тому, що факт самоспалення Мухаммада Буазізі, який прийнято вважати тригером масових протестів у Тунісі, опинився у центрі громадської уваги, а трагічна доля цього юнака була сприйнята учасниками повстання як потужна метафора народних страждань. Характерно, що передісторія єгипетської Січневої революції 2011 року має типологічно подібний початок: жертва поліцейського насильства – юнак Халід Саїд із міста Александрія – стає іконою потужного протестного руху, який згодом переростає в революцію. Отже, концепт *tawrat al-karāma* («революції гідності») тісно пов'язаний у свідомості мовця з ідеєю *неправомірного насильства* і виникає як відповідь на неповагу арабських авторитарних режимів до *цінності людського життя*.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Голубовська І.О. Душа і серце в національно-мовних картинах світу (на матеріалі української, російської, англійської та китайської мов). *Мовознавство*. 2002. № 4–5. С. 40–47.
2. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. 3-е изд., испр. и доп. Москва: «Академический проект», 2004. С. 84–85.
3. 'Alī Abd-ar-Ra'ūf. *Aṭ-Taḥrīr Maydān wa aš-Ša'b Ta'ammulāt 'Imraniya fī aṭ-Ṭawra al-Miṣriya*, 2013. ad-Dawḥa (64). URL: <http://Goo.Gl/Ayuaqz> [Accessed 22.04.2018].
4. Arberry A.J. *The Koran Interpreted*. New York, NY: Simon and Schuster, 1955. P. 254.
5. al-Bawwāba, al-Yawm Ṭawrat al-Karāma 'alā Masraḥ Qaṣr Ṭaqāfat Ṭawr Sīnā', 2014. URL: <http://www.albawabhnews.com/349016> [Accessed 15.04.2018].
6. Bogomolov A. An Eye for an Eye and the Struggle for Power in the Discourse of the Egyptian Arab Spring. *Scripta Neophilologica Posnaniensia* (XV), 2015. P. 13–33.
7. Ḥālid Nājiḥ, Ḥayā Karīma. al-Yawm as-Sābi', 2018. URL: <https://goo.gl/D6k79C> [Accessed 29.01.2019].
8. 'Isawī, 'A. Bi-'Izzat Nafs. al-Ahrām, 2014. URL: <http://www.ahram.org.eg/NewsQ/296559.aspx> [Accessed 22.04.2018].
9. Ibn Manzūr, Muḥammad b. Mukarram (1955–1956). *Lisān al-'Arab*, 15 vols. Bayrūt: Dār Ṣādir.
10. Fillmore, C. Frames and the semantics of understanding. *Quaderni di Semantica*. 1985. VI (2). P. 222–254.
11. Mamlakat al-'Aṣmā'. Ayyuhumā Ahamm Karāmatuka am Qalbuka 2009. URL: <http://saly.ahlamontada.net/t2500-topic> [Accessed 22.04.2018].
12. al-Manšāwī al-Wardānī, (no year). Al-Qiṣāṣ bayn aš-Šarī'a wa al-Qānūn al-Waḍ'ī. Daawa-info.net. URL: <http://www.daawa-info.net/article.php?id=814> [Accessed 2.04.2018].
13. al-Qur'ān al-Karīm. The Noble Qur'an. URL: <https://quran.com> [Accessed 1.06.2018].
14. aš-Šurūq. aṭ-Ṭawra aḍ-Ḍaḥika Balaḡat Ahl al-Jāmi'a al-Amrīkiya, 2012. URL: <http://www.akhbarak.net/articles/8890370> [Accessed 10.04.2018].
15. Maṣress. Ṭaman al-Karāma, 2011. URL: <http://www.masress.com/tahrirnews/86541> [Accessed 22.04.2018].
16. Talmy L. Force Dynamics in Language and Cognition. *Cognitive Science*. 1968. № 12. P. 69.
17. Wikipedia, (no year). Sanctity of life (Świętość życia). URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Sanctity_of_life [Accessed 1.06.2018].